
ABD EKONOMİSİ VE TÜRK - AMERİKAN EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Kasım 2004

TÜRK - AMERİKAN
İŞ KONSEYİ (TAİK)
TURKISH - U.S. BUSINESS
COUNCIL (TUSBC)

A. ABD Ekonomisi

ABD ekonomisinin genel bir değerlendirmede dikkati çeken en önemli özelliği ekonominin 'ikiz açıklar'dır. Hem ticaret hem de bütçe açığı Amerikan kamuoyunu uzun bir süredir meşgul etmektedir.

Söz konusu durumun ana sebepleri arasında şunlar görülmektedir:

- On yıllık dönem içerisinde toplam 1,3 trilyon dolara tekabül eden vergi indirimleri
- Dünya toplamının neredeyse yarısını oluşturan savunma harcamalarındaki artışlar
- Irak hareketinin 2004 sonu itibariyle 200 milyar doları aşacak olan maliyeti
- 11 Eylül 2001 olayları ardından havacılık ve sigortacılık gibi sektörlerle yapılan transferler

1. Sayılarla ABD Ekonomisinin Son Durumu

Harcamalara Göre Nominal GSYİH (Milyar Dolar - Cari Fiyatlarla)					
	1999	2000	2001	2002	2003
Özel Tüketim	6282,4	6739,4	7045,4	7385,4	7757,4
Hükümet Harcamaları	1620,8	1721,6	1814,7	1932,5	2054,9
Gayrisafi Sabit Sermaye Yatırımları	1558,8	1678,9	1643,3	1583,9	1673
Stoklar	66,9	56,5	-36,1	5,4	-2,4
Mal ve Hizmet İhracatı	991,3	1096,3	1035,1	1006,8	1048,9
Mal ve Hizmet İthalatı	1251,8	1475,8	1401,7	1433,1	1543,8
GSYİH	9268,4	9817	10100,8	10480,8	10987,9

Ödemeler Dengesi (Milyar Dolar)

	1999	2000	2001	2002	2003
Dış Ticaret Dengesi	-346	-452,4	-427,2	-482,9	-549,2
Cari İşlemler Dengesi	-292,9	-410,3	-393,4	-503,4	-541,8
Genel Denge (diğer dahil)	-8,7	0,3	4,9	3,7	-1,5

Kaynak: Bureau of Economic Analysis

2. Düşen Dolar ve Artan Ticaret Açığı

ABD Ticaret Bakanlığı tarafından açıklanan son verilere göre, ABD'de geçtiğimiz Ağustos ayında toplam 96 milyar dolar ihracata karşılık 150 milyar dolar tutarında ithalat yapılmıştır. Bu dönemde ticaret açığı ise ithalatın Temmuz ayında gerçekleşen 50,5 milyardan 54 milyar dolara çıkmıştır. Böylece dış ticaret açığı ABD tarihinde ikinci kez en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Ticaret açığının artmasında petrol fiyatlarındaki yükselişin ve Çin'den yapılan yüksek ithalatın etkili olduğu belirtilmiştir. Genel olarak 2003 yılına bakıldığında ise ticaret açığının son yıllarda en yüksek seviyesine ulaştığı görülmektedir.

ABD ekonomisinin en önemli konusu doların değer kaybetmesidir. Hazine tarafından hiç bir şekilde müdahale gerekmediği yönündeki açıklamalar bu durumun devam edeceğini düşündürmektedir. Özellikle Amerikan ekonomisindeki cari işlemlerde büyük bir açık meydana gelmesi durumunda doların bundan olumsuz etkileneyeceği yönünde düşünceler ileri sürülmektedir.

ABD ticaretinin ve siyaset kampanyalarının vazgeçilmez 'sorunu' olarak görülen Çin ile ikili ticari ilişkiler konusunda ise dikkati çeken, Çin ile dış ticaret açığının artarak devam etmesidir. 2003 yılında toplam açık bir önceki seneye göre %20'lik bir artış göstererek 124 milyar doları bulmuştur. ABD'nin ticaret açığı bulunduğu ülkeler arasında Çin ilk sırada yer almaktadır. Soya fasulyesi ve ham pamuk Çin'e yapılan ABD ihracatının en önemli kalemleridir. Çin, Kanada'yı geçerek ABD'nin ithalat yaptığı ülkeler arasında ilk sıraya yerleşmiştir.

Ticaret açığı bakımından Japonya ikinci sırada yer almaktadır. 2003 yılında ABD'nin Japonya ile ticaret açığı önceki senelere göre düşüş göstererek 66 milyar doları bulmuştur. 2003 yılında

ABD'nin Japonya'dan gerçekleştirdiği ithalat 1996 yılından bu yana en düşük seviyeye ulaşmıştır.

ABD'nin AB ile olan dış ticaretine gelince, dış ticaret açığı %14 oranında artarak 94 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

3. ABD Dış Ticaretinde Önemli Kalemler

Mal İhracat ve İthalatı (Milyar Dolar)					
	1999	2000	2001	2002	2003
İhracat					
Gıda ve Meşrubat	46	47,9	49,4	49,6	55,1
Sanayi Malzemeleri	147,5	172,6	160,1	156,8	173
Sermaye Malları (motorlu araçlar hariç)	310,8	356,9	321,7	290,5	293
Motorlu Araçlar ve Motor Parçaları	75,3	80,4	75,4	78,9	80,1
Tüketim Malları	80,9	89,4	88,3	84,4	89,9
Toplam (Diğerleri Dahil)	695,8	781,9	729,1	693,1	724
İthalat					
Gıda ve Meşrubat	43,6	46	46,6	49,7	55,8
Sanayi Malzemeleri	221,4	299	273,9	267,7	316,3
Sermaye Malları (Motorlu Araçlar Hariç)	295,7	347	298	283,3	295,7
Motorlu Araçlar ve Motor Parçaları	179	195,9	189,8	203,7	210,2
Tüketim Malları	241,9	281,8	284,3	307,9	333,6
Toplam (Diğerleri Dahil)	1024,6	1218	1141	1161,4	1259,5

Kaynak: Department of Commerce, Survey of Current Business

4. Korumacı Ticaret Politikaları

ABD'nin uluslararası ticaret politikalarında dikkati çeken bir özellik de, zaten devam etmekte olan çeşitli sektörlere yönelik korumacı politikaların özellikle 11 Eylül 2001 saldırıları ardından daha da artmış olmasıdır. Öyle ki, bu durum DTÖ nezdinde ticaret savaşlarına da sahne olmaktadır. Haziran 2004'te ABD'nin kendi pamuk üreticilerine sağladığı mali destek konusunda DTÖ'ye şikayette bulunulmuş ve sözkonusu hukuki karar kazanılmıştır. Bir diğer soruşturma ise 2003 yılı sonunda AB'nin başvurusu üzerine açılmış ve çıkan kararla ABD'nin ithal çelik üzerinde uyguladığı cezalandırıcı vergiyi kaldırması öngörülmüştür.

5. ABD'nin Yurtdışı Yatırımları ve ABD'deki Yabancı Yatırımlar

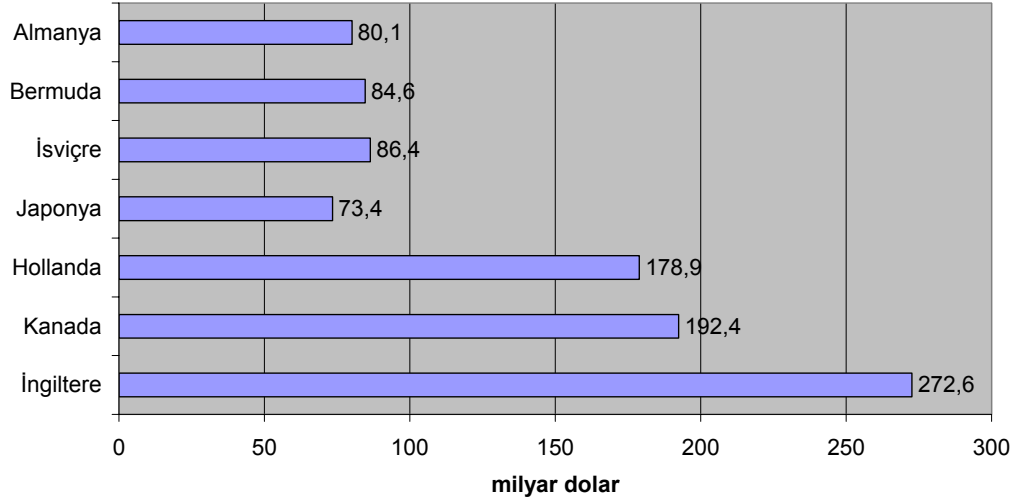
ABD, dünyanın en büyük yabancı yatırımcısıdır. ABD ekonomisinin ve özel olarak yatırımlarının yöneldiği belli başlı ülkelerin AB üyesi ülkeler olduğu dikkati çekmektedir.

ABD'deki DYY'nin Ükelere Göre Dağılımı, 2003 (Milyar Dolar)	
İngiltere	230,4
Japonya	159,3
Almanya	148,8
Hollanda	146,1
Fransa	143,3
Kanada	105,3
ABD'deki DYY Toplamı (Piyasa Değeri)	2435,5
Yurtdışındaki ABD Yatırımları Toplamı	2730,3

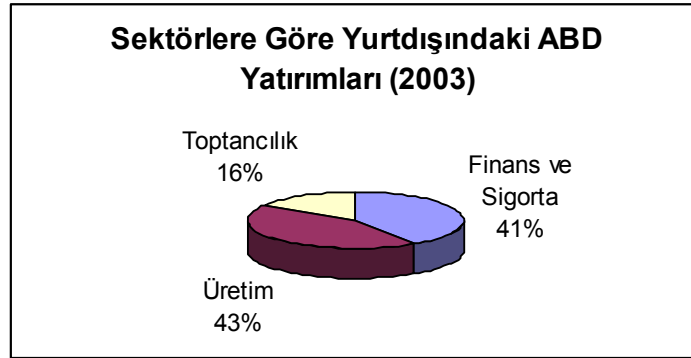
Kaynak: Department of Commerce, Survey of Current Business

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü (UNCTAD)'ın 2003 yılı Doğrudan Yabancı Yatırım raporu verilerine göre ABD'de doğrudan yabancı sermaye yatırımları 2003 yılı için 29,7 milyar dolar olurken, özellikle son yıllarda ABD'nin yabancı sermaye sıralamasında hızla gerilediği gözlemlenmektedir.

Amerikan Yatırımlarının Başlıca Ünelere Göre Dağılımı 2003

Sektörlere Göre Yurtdışındaki ABD Yatırımları (2003)

B. Türk-ABD İkili Ekonomik İlişkiler

1. Genel

Uzun yıllar siyasi ve askeri ağırlıklı olarak gelişen Türk-ABD ilişkilerinde, ekonomik boyut 1990'lı yıllarda önem kazanmaya başlamıştır.

ABD yönetiminin Türkiye'ye bakış açısı SSCB'nin dağılmasını takiben değişmeye ve ilişkilerde ekonomik boyut ön plana çıkmaya başlamış ve ilişkiler 'zenginleştirilmiş ortaklık' (enhanced partnership) kavramı çerçevesinde ele alınmaya başlanmıştır. 1995 yılında ABD yönetimi Türkiye'yi gelişen 10 büyük pazar arasında ilan etmiştir. ABD yönetiminin bu kararı Amerikan özel sektörünü Türkiye'ye yöneltilmede önemli bir teşvik unsuru olmuştur.

Buna rağmen ticari ve sinai ilişkilerimizde beklenen gelişme sağlanamamıştır. ABD yönetiminin olumlu tavrına karşın gerek çeşitli lobilerin etkisinde olan Kongre'nin Türkiye aleyhtarı tutumları gerek ise ülkemizin ABD'deki imajı ve Türkiye'de fikri mülkiyet hakları ve uluslararası tahkim yasası gibi konular ve bunlara ilişkin beklentiler ekonomik işbirliğinin sınırlı kalmasına yol açmıştır.

Ocak 2002'de Başbakan Ecevit'in Washington ziyareti sırasında Türkiye-ABD Ekonomik Ortaklık Komisyonu kurulmuştur. Özellikle, 11 Eylül olaylarından sonra terörizm ile mücadelede Türkiye'nin ABD'ye verdiği destek ile iki ülke arasındaki ilişkiler, 2002 yılının başında Başbakan Ecevit'in ABD ziyaretinde açıkladığı üzere stratejik ortaklık konumuna yükselmiştir. Ancak, iki ülke ekonomik ilişkilerinde stratejik ortaklığa yakışır bir gelişme sağlayamamıştır. Her ne kadar son 10 yılda dış ticaret hacminde, ABD'nin ülkemizdeki doğrudan yatırımlarında ve Türkiye'yi ziyaret eden Amerikalı turist sayısında önemli artış kaydedilmişse de ekonomik ve ticari ilişkiler mevcut potansiyeli yansıtmaktan uzaktır.

Ekonomik Ortaklık Komisyonu'nun amacı Türkiye ile ABD arasındaki stratejik ortaklığın ekonomik ilişkiler başta olmak üzere bütün unsurlarının yerine getirilmesini sağlamaktır.

Komisyonun ilk toplantısı Dışişleri Bakanlığı Ekonomik İlişkilerden Sorumlu Müsteşar Yardımcısı Alan Larson ve Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Uğur Ziyal eşbaşkanlığında Şubat 2002'de Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda, ABD ile İsrail arasında mevcut Serbest Ticaret Anlaşması'ndan Türkiye'nin de yararlanmasına imkan verecek üçlü bir düzenleme çerçevesinde Türkiye'deki bazı bölge ve/veya tesislerde üretilecek geniş bir yelpazedeki ürünlerin ABD'ye gümrüksüz ihracatına imkan sağlamayı öngören Nitelikli Sanayi Bölgeleri'nin (NSB) oluşturulması çalışmalarının başlatılması kararı alınmıştır.

Türkiye ile ABD arasındaki siyasi ilişkiler, Irak Savaşı öncesinde ikinci tezkerenin 1 Mart 2003 tarihinde TBMM'de reddi sonucu, ABD'de oluşmuş beklentilerin karşılanamaması nedeniyle zedelenmiş ve ekonomik ilişkilerimize de yansımıştır. Taraflar daha sonra ilişkilerin onarılması için karşılıklı çaba harcamışlar ve bu yönde önemli adımlar atmışlardır.

Aralık 2003 tarihli Türkiye-ABD Ekonomik Ortaklık Komisyonu ikinci toplantısı ilişkilerin onarıldığını teyit etmektedir. Bu toplantıda, hassas ürünlerin de NSB yasa tasarısına dahil edilmesine dair önerinin ABD tarafına sunulmasının yanı sıra, iki ülke Dışişleri Bakanlıklarınca 'Ticaret ve Yatırımlar', 'Enerji Alanında Stratejik İşbirliği' ve 'Bölgesel İşbirliği' konularında görüşmeler yapılmıştır. ABD tarafı Türkiye'nin NSBler konusundaki taleplerini resmen reddetmiş, Kongre'ye NSB tasarısını asıl şekliyle tekrar sunmayı teklif etmiştir.

Ticaret ve yatırımlar konusunda; Tarife dışı engellerin kaldırılmasına dair görüşmelerin başlatılması kararı alınmıştır. Amerikan Eximbankı'nın Türk telekomünikasyon sektörü özelleştirildiğinde yatırımlara destek olacağı belirtilmiş ve Türk firmalarının bölgesel yeniden imar çalışmalarında desteklenecekleri belirtilmiştir. ABD'li firmaların son yıllarda Türkiye'deki enerji üretimi sektöründe çeşitli yatırımlar yaptığı ve Türkiye'deki enerji piyasasının özelleştirilmesini desteklediği; buna karşılık Türkiye'den de bu sektördeki ABD yatırımlarına destek beklendiği vurgulanmıştır. İki taraf da Doha Kalkınma Ajandasının nasıl geliştirilebileceği üzerine görüş alışverişinde bulunmuştur.

Enerji alanında stratejik işbirliği konusunda enerjinin ikili ilişkilerde stratejik bir öneme sahip olduğu teyit edilmiştir. Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının bu konudaki önemine dikkat çekilmiş, Kafkasya kaynaklı doğal gazın AB piyasalarına sevkiyatı konusunda işbirliği hususunda mutabık kalınmıştır. Ayrıca, ABD Türkiye'nin boğazlar konusundaki hassasiyetini anlayışla karşıladığını belirtmiştir.

Bölgesel işbirliği konusunda ise; ABD ve Türkiye'nin Afganistan ve Orta Asya'da iş ortaklıkları konusunda kaydettikleri başarının altı çizilerek benzer başarının Irak konusunda da gerçekleştirileceğine dair olumlu beklentileri vurgulanmıştır. Irak'la Türkiye arasında ulaşım ağının iyileştirilmesi üzerinde fikir birliğine varılmıştır.

2. Anlaşmalar

ABD ile Türkiye arasında ekonomik işbirliğinin alt yapısını oluşturan ikili anlaşmaların çoğu imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bunlar arasında en önemli sayılabilecek olanlar Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması ile Türkiye ile ABD arasında Ticaret ve Yatırım İlişkilerinin Geliştirilmesine ilişkin anlaşmadır. Önemli anlaşma ve protokoller aşağıda tarihleri itibarıyla verilmektedir.

Yıl	İkili Ticari Anlaşma ve Protokol
1980	Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması
1985	Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması
1994	Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması
1995	Tarımsal İşbirliği Mutabakat Zaptı
1996	Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması
1996	Türkiye-ABD İş Geliştirme Konseyi kurulmasına ilişkin Mutabakat Zaptı (Konsey'de özel sektör Türk-ABD İş Konseyi tarafından temsil edilmektedir)
1998	Türkiye-ABD Ticari Danışma Mekanizması kurulmasına ilişkin Mutabakat Zaptı
1999	Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması
2002	1. Dönem Ekonomik Ortaklık Komisyonu Mutabakat Zaptı

3. Ticari İlişkiler

3.1 Sayılarla Ticari İlişkilerin Son Durumu

Aşağıdaki tablodan görüleceği üzere, 1990'dan bu yana iki ülke arasındaki ticaret artma eğilimine girmiştir. Ticaret hacmindeki bu artış Türkiye'den ABD'ye daha fazla mal gitmesinden kaynaklanmıştır. Son 10 yılda dış ticaret hacmimiz yıllık ortalama % 15 artmıştır. Ancak, ticaret hacmi potansiyelin altındadır. Türkiye'nin ABD ile olan ihracatının belli sektör ve ürün cinsleri ile kısıtlı olması ticaret hacminin artmasını engellemektedir.

Türkiye-A.B.D Dış Ticareti (Milyon dolar)					
YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	HACİM	X / M	DENGE
1989	971	2,094	3,065	0.46	-1,123
1990	968	2,282	3,249	0.42	-1,314
1991	913	2,255	3,168	0.40	-1,342
1992	865	2,601	3,466	0.33	-1,736
1993	986	3,351	4,337	0.29	-2,365
1994	1,520	2,429	3,949	0.63	-909
1995	1,514	3,724	5,238	0.41	-2,210
1996	1,639	3,516	5,155	0.47	-1,877
1997	2,032	4,330	6,362	0.47	-2,298
1998	2,233	4,054	6,287	0.55	-1,821
1999	2,437	3,080	5,517	0.79	-643
2000	3,135	3,911	7,046	0.80	-776
2001	3,126	3,261	6,387	0.96	-135
2002	3,356	3,099	6,455	1.08	257
2003	3,736	3,420	7,157	1.09	316
2004*	3,171	3,193	6,364	0.99	-22

Kaynak: DİE (*) Ocak-Ağustos 2004 rakamları

İki ülke arasındaki ticaret göstergeleri şöyledir:

- ✓ 2003 yılında Türkiye'nin ABD'den gerçekleştirdiği ithalat 3,4 milyar dolardır (pazar payının %5'i).
- ✓ Buna karşılık AB'den ithalat 31 milyar dolardır (pazar payının %46'sı).
- ✓ Türkiye'nin ABD'ye ihracatı ise 2002'ye göre %7,8 oranında artarak 3,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.
- ✓ 2003 yılında ABD, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında 3., en çok ithalat yaptığı ülkeler arasında ise 6. sırada yer almıştır.

- ✓ 2004 yılı sekiz aylık verilerine bakıldığında Türkiye'nin ihracatı 3,2 milyar dolar, ithalatı ise 3,1 milyar dolardır. Bir önceki sene aynı döneme göre ihracat %26, ithalat % 36 artmıştır.

3.2 Türkiye'nin ABD Ticaretindeki Yeri

Uzun yıllar Türkiye ABD'nin dış ticaret fazlası verdiği ender ülkelerden biri iken 2002 yılında durum değişmiş ve Türkiye fazla vermeye başlamıştır. 2003 yılında Türkiye'nin ABD'nin ithalatında 42. sırada bulunurken, ABD'nin ihracatında 31. sırada yer almıştır. Türkiye'nin ABD pazarındaki önemsenmeyecek değerdeki payı Türk sanayicileri için umut kırıcı olmuştur. İki ülke arasında geçmişten bu yana gelen güçlü siyasi ve stratejik ortaklığın ticarete de yansması ve Türkiye'nin ABD pazarındaki payının artması önem taşımaktadır. Türkiye'yi yükselen pazarlar arasında ilk 10'da sıralayan ABD, Türkiye'yi yatırım ortamını geliştirmesi için teşvik etmekte, bunun böylece iki ülke arasındaki ticari ilişkilerinin gerçek potansiyeline doğru gelişimini sağlayacağını belirtmektedir.

ABD'nin Başlıca Ticaret Partnerleri ve Türkiye (Milyar Dolar)					
	1999	2000	2001	2002	2003
İhracat Yapılan Ülke					
Kanada	163,9	176,4	163,7	160,8	169,5
Meksika	87	111,7	101,5	97,5	97,5
Japonya	57,5	65,3	57,6	51,4	52,1
İngiltere	38,3	41,6	40,8	33,3	33,9
Almanya	26,8	29,2	30,1	26,6	28,8
Çin	13,1		19,2	22,1	28,4
		16,3			
Güney Kore	23	27,9	22,2	22,6	22,6
Türkiye*	2,4	3,1	3,1	3,3	3,7
İthalat Yapılan Ülke					
Kanada	198,3	229,2	217	210,6	224,2
Çin	81,8	100,1	102,3	125,2	152,4
Meksika	109,7	135,9	131,4	134,7	138,1
Japonya	131,4	146,6	126,6	121,5	118
Almanya	55,1	58,7	59,2	62,5	68
İngiltere	39,2	43,5	41,4	40,9	42,7
Güney Kore	31,3	40,3	35,2	35,6	37
Türkiye*	3,1	3,9	3,3	3,1	3,4

Kaynak: Department of Commerce, Survey of Current Business

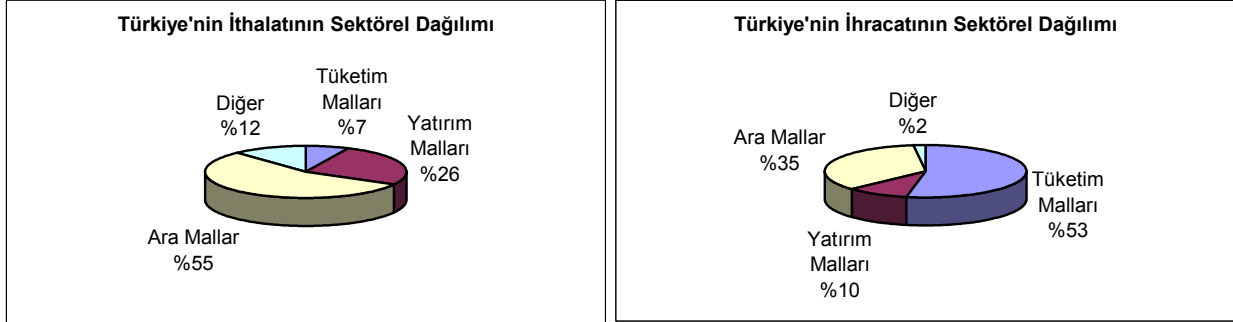
(*) Kaynak: DİE

Türkiye'nin İhracatında İlk On Ülke (Milyon Dolar)				
Ülke	2003 (Ocak-Ağustos)		2004 (Ocak-Ağustos)	
	değer	%	değer	%
Almanya	4817,3	16,2	5592,1	14,3
İngiltere	2259,9	7,6	3418,5	8,7
ABD	2519,2	8,5	3171,6	8,1
İtalya	2015,7	6,8	2747,6	7,0
Fransa	1742,8	5,9	2354,1	6,0
İspanya	1125,7	3,8	1623,0	4,1
Hollanda	977,5	3,3	1337,2	3,4
Irak	-	0,0	1128,0	2,9
Rusya Fed.	831,8	2,8	1118,6	2,9
İsrail	681,4	2,3	835,5	2,1

Kaynak: DİE

3.3 ABD ile Ticaretimizde Önemli Kalemler

Türkiye'nin ABD'den ithalatı ve bu ülkeye ihracatındaki sektörel dağılım incelendiğinde ihracatımızda ana kalemi %53 ile tüketim malları oluştururken, ABD'den neredeyse aynı oranda ara malları ithal ettiğimiz görülmektedir.

Aşağıdaki tablolardan da görüldüğü gibi, Türkiye'nin ABD'ye ihraç ettiği ana kalemler arasında ilk sırada sanayi ürünleri yer almaktadır. Bakıldığında tekstilin ABD'ye toplam ihracatımızda 2003 yılında %40'lık, 2004 yılının ilk 8 ayında ise %30'luk bir paya sahip olduğu görülmektedir. Demir ve çelikten yassı ve uzun ürünlerde ABD'nin 2003 yılı sonunda ilave vergi uygulamasına son vermesi ile bu ürünlerin ihracatında özellikle bir artış gözlemlenmiştir. 2004 yılı ilk sekiz aya bakıldığında kıymetli taşlar, metaller bir önceki yıl aynı döneme göre %58'lik bir artış göstermiştir.

ABD'ye İhracatımızda Başlıca Ürünler (Milyon dolar)	2003	2003*	2004*
Demir Çelik	202	144	603
Örme Giyim Eşyası	721	504	402
Örülmemiş Giyim Eşyası	520	364	369
Dokunmuş Hazır Eşya	301	177	230
Kıymetli Taşlar, Metaller	265	136	215
Taş vb den Eşya	141	89	135
Hava Taşıtları	238	178	129
Kazanlar, Makineler	142	93	110
Mineral Yakıtlar	124	105	100
Tütün	101	61	98

*Kaynak: DİE
(* Ocak-Ağustos)*

ABD'nin Türkiye'ye ihraç ettiği ürünler değişik sektörlerle dağılmıştır. ABD'nin başlıca ihracatı hava taşıtları, pamuk, kazanlar ve makineler, optik aletler, eczacılık ürünleri, organik kimyasallar, elektrikli makineler, hububat, plastikler, mineral yakıtlar ve hayvansal ve bitkisel yağlar şeklinde gerçekleşmektedir. ABD'nin Türkiye'ye hava taşıtlarındaki ihracatı 2003 yılında 23 milyon dolarken 2004 yılında ilk sekiz ayda 614 milyon dolara çıkarak ilk sıraya yerleşmiştir.

ABD'den İthalatımızda Başlıca Ürünler (Milyon Dolar)

	<u>2003</u>	<u>2003*</u>	<u>2004*</u>
Hava Taşıtları	23	13	614
Pamuk	415	346	386
Kazanlar, Makinalar	460	277	356
Optik Aletler	253	150	203
Eczacılık Ürünleri	209	132	177
Organik Kimyasallar	201	128	165
Elektrikli Makinalar	222	114	158
Hububat	236	226	141
Plastikler	121	76	112
Mineral Yakıtlar	115	60	70
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	135	98	65

Kaynak: DİE

() Ocak-Ağustos*

4. Ticarete İlişkin Sorunlar

ABD ürünlerinin Türk pazarına çok düşük gümrük vergileri ile girme hakkı bulunurken, ABD'nin Türk ürünleri için bir çok engeli (gümrük tarifeleri ve/veya miktar kısıtları) olduğu görülmektedir. Türkiye-ABD ekonomik ilişkilerinde en önemli sorunlar aşağıda özetlenmektedir.

4.1 Anti-damping, Telafi Edici Vergi ve Tarife Kotası Uygulamaları

1985 yılından beri bazı ihraç ürünlerimiz ABD tarafından anti-damping vergisi (ADV) ve telafi edici vergi (TEV) soruşturmalarına tabidir. Bunun sonucu olarak bazı ürünlerimiz konan vergiler nedeniyle rekabet şanslarını yitirip ABD'de sahip oldukları pazar paylarını kaybetmiştir.

Hali hazırda ABD'nin Türkiye'den yaptığı ithalatta inşaat demirleri ADV, karbon kaynaklı çelik borular (standart borular) ile makarna hem ADV hem de TEV'e tabidir. Profil borularla ilgili ADV önlemi için soruşturma 24.10.2003 tarihinde başlamıştır ve henüz sonuçlanmamıştır. Profil boru dışında diğer kalemler için belirtilen önlemler yürürlükte.

4.2 Nitelikli Sanayi Bölgeleri (NSB)

ABD-İsrail Serbest Ticaret Anlaşması'nın genişletilmesi yoluyla Türkiye'de kurulması planlanan Nitelikli Sanayi Bölgeleri'nde üretilecek ürünlere ABD'ye gümrüksüz giriş imkanı tanınması öngörülmektedir.

ABD Kongresi'ne Temmuz ve Eylül 2002 tarihlerinde sunulan söz konusu yasa tasarısı Temsilciler Meclisi'nden geçmiş, ancak Türkiye açısından içerik bakımından bir hayal kırıklığı olmuştur. Bunun başlıca sebebi, Ürdün ve Mısır örneklerinden farklı olarak tüm sanayi ürünlerinin NSB modeline dahil edilmemiş olmasıdır. Oysa 26 Şubat 2002 tarihinde Türkiye-ABD Ekonomik Ortaklık Komisyonu toplantısı basın açıklanmasında Türkiye'nin ABD'ye gümrükten muaf olarak ürün ihracatı yapabilmesi amaçlandığı belirtilmektedir.

NSB'ye dahil edilmeyen hassas ürünler arasında tekstil ve giysi, ayakkabı, el çantası, bavul, çalışma eldivenleri ve deri giysi yer almaktadır. Ancak, ABD Başkanı'nın bu listeye gerekli görüldüğünde başka kategoriden ürünleri ekleme yetkisi saklıdır.

- ✓ ABD sanayi ürünleri için Türkiye ortalama %5 gümrük tarifesi uygulamaktadır.
- ✓ ABD sanayi ürünleri için miktarla ilgili bir kısıtlama bulunmamaktadır.
- ✓ Türkiye pazarı ABD sanayi ürünleri için en liberal pazarlardan birisidir.
- ✓ ABD'nin hassas ürün olarak nitelendirdiği ürünlerde ABD'nin Türk pazarına girişi tam bir serbestlik içerisinde gerçekleşmektedir.

- ✓ ABD'nin hassas ürünler kategorisinde sayarak NSB içine dahil etmediği ürünler, ABD'nin toplam ithalatında çok az (%1.5) bir oran tutmaktadır.

Tüm bu noktalar doğrultusunda Türkiye, İsrail ve Ürdün'deki gibi tüm sanayi ürünlerinin NSB'ye dahil olmasını öngören modelin kabulünü savunmaktadır.

Ancak, iki ülke arasındaki ilişkilerin sıkıntılı bir döneme girdiği günlerde Türkiye'de NSB kurulmasına olanak veren bölüm 5 Mart 2003 tarihinde ilgili yasadan çıkarılmış, gerekli görülmesi halinde yeniden ele alınacağı bildirilmiştir. Bu doğrultuda ilgili öneri Ekonomik Ortaklık Komisyonu'nun Aralık 2003'de gerçekleştirilen II. Dönem Toplantısı sırasında ABD heyetine sunulmuş, heyet Türkiye'nin NSB programına dahil edilmesi için Kongre'ye danışacağını bildirmiştir.

Türkiye açısından NSB içerisine yukarıda sayılan emek-yoğun ürünlerin dahil edilmesinin yanı sıra, konu ile ilgili başka taleplerde bulunulmuştur. Ancak ABD tarafı, 21 Aralık 2003 tarihinde söz konusu talepleri resmen reddetmiş, Kongre'ye NSB tasarısını asıl şekliyle tekrar sunmayı teklif etmiştir. Irak'ta devam eden savaş ve ABD seçimleri nedeniyle konu ile ilgili bir gelişme henüz sağlanamamıştır.

4.3 Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GSP)

Genel olarak ithalatta gümrük muafiyeti olarak açıklanabilecek genelleştirilmiş tercihler sistemi kapsamında, ABD tarafından belirlenmiş gelişmekte olan 140 ülkeden veya bölgeden, 4650'den fazla ürüne ABD pazarına gümrüksüz girme hakkı vermektedir. GSP'den Türkiye de faydalanmaktadır.

Türkiye 2003 yılında, GSP çerçevesinde ABD'ye genel ihracatının %19.3'ü oranında olmak üzere, 722,5 milyon dolar ihracat yapmıştır.

ABD Ticaret Temsilciliği (USTR) Türkiye'nin fikri mülkiyet hakları (FMH) konusunda eksiklikleri bulunduğu ve bu durumun Amerikan ihracatını olumsuz etkilediği gerekçesiyle 1989 yılında Türkiye'yi önce 'izleme listesine' daha sonra 1992 yılında ise 'öncelikli izlenecek ülkeler listesi'ne almıştır.

2001 yılından beri ülkemiz 'izleme listesi'nde yer almasına rağmen, 'ilaçta veri koruması' konusunda ABD'li ilaç üreticileri tarafından aldığı eleştiriler sonucu yeniden 'öncelikli izlenen ülkeler listesi'ne alınması gündeme gelmiştir.

Son yıllarda Türkiye açısından ihracat alanında gelişme potansiyeli bulunan bir çok ürünün GSP kapsamına alınması için yapılan başvuruların sonuçları şöyledir:

- ✓ İncir ezmesi, kapari ve işlenmiş fındık yeni ürün olarak GSP listesine alınmıştır.
- ✓ Kuru kayısı ile altın kolye ve zincirler için yapılan müracaat sonucu ise sadece altın kolye ve zincirler Rekabet İhtiyacı Limiti'nden muaf tutulmuştur.
- ✓ 6 folklorik üründe mektup değişimi ile bir sertifikasyon sistemi kurularak GSP'den yararlanmaları sağlanmıştır.

Ancak, Mayıs 2004'te ABD Ticaret Temsilcisi (USTR) her yıl dünyadaki çeşitli ülkelerdeki fikri mülkiyet hakları konusunda hazırladığı 'Special 301' raporunda Türkiye'nin 'izlenen ülkeler' listesinden 'öncelikli izlenen ülkeler' listesine alındığını bildirmiştir. Bu gelişme Türkiye için bir uyarı niteliğinde olmakla birlikte ABD'nin ileride GSP konusunda yaptırıma başvurmasına ve GSP listelerinde oynamalara yol açabilecektir.

4.4 Demir - Çelik¹

İnşaatta kullanılan çelik, demir çubuklar, çelik borular, inşaat demiri, tel çubuk vs. Türkiye'nin ABD'ye ihracatında önemli bir yere sahiptir. Türkiye ABD'ye demir ve çelik temelli ürünleri 1983 yılından beri ihraç etmektedir. 1996'dan itibaren Türk çelik endüstrisi anti-damping

¹ Toplam demir-çelik üretiminin yarısı (%50) ihraç edilmektedir. Hammaddenin ise %70'i ihraç edilmektedir.

soruşturmaları konu olmuştur. Mevcut gümrük vergileri ve anti-damping soruşturmaları sektörün ana sorunları arasında yer almaktadır. Buna karşılık, çelik endüstrisi ABD'nin en güçlü lobilerden birisidir. ABD'nin 38 eyaletinde çelik üretimi vardır.

Anti-damping vergileri Türk çelik ürünleri fiyatlarını artırması nedeniyle ihracatımızı olumsuz etkilemektedir. Yasal soruşturmanın mali yükünün şirketler üzerinde olması, büyük şirketlere göre küçük şirketler için önemli bir sorun teşkil etmektedir.

ABD Ticaret Yasası 'Section 201' mevzuatına göre, ABD yerli çelik sanayine korunma tedbiri sağlamak amacıyla bazı çelik ürünleri aleyhine soruşturma açmıştır. Türkiye, gelişmekte olan ülkeler arasında ele alındığından ve ülkemiz ihracatı ABD ithalatının %3'ünden az olduğu gerekçesiyle, toplam 10 kategori arasında sadece 'nervürlü demir'² ihracatına üç yıl süre ile ek vergi konması öngörülmüştür. Section 201 uygulamasına göre, ilk yıl için %15, ikinci yılda %12, üçüncü yıl %9 ek kota ve tarifeler uygulanması söz konusudur. Ancak son olarak Aralık 2003 tarihinde ABD nervürlü demir için öngörülen 'Section 201' uygulamasını kaldırmıştır. Söz konusu uygulamanın kalkması ile ABD'ye demir çelik ihracatımız 2004 yılının ilk sekiz ayında 603 milyon dolar ile ilk sıraya yerleşmiştir.

4.5 Gıda İhracatı

ABD yiyecek ve meşrubat pazarı dünyanın en büyük endüstrisidir. Türkiye bu konuda önemli bir pazara sahip olsa da, ABD'ye ihracatçı ülkeler arasında sadece yirmi beşinci sırada yer almaktadır. Türkiye'den bazı tarım ürünleri ve yiyeceklere ABD tarafından kota uygulaması devam etmektedir. Diğer taraftan ABD süt ürünleri, bazı zeytin çeşitleri, ton balığı gibi yiyecekler ile tütüne (şark tipi dışında) gümrük tarifesi uygulamaktadır.

Türkiye'nin ABD'ye yaptığı ihracatın karşısındaki en büyük engel FDA (Food and Drug Administration, Gıda ve İlaç Teşkilatı) uygulamalarıdır. Özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından FDA ithalat öncesi kontrollerini sıkılaştırmıştır. Bu ihracatçılar için zaman kaybının yanı sıra, fazladan masraf anlamına gelmektedir. Zaman faktörü taze ürünler söz konusu olduğunda daha da önemli hale gelmektedir.

Son olarak, FDA ve CBP (Bureau of Customs and Border Protection) 'Biyoterörizm Yasası Uyarınca Gıda İthalatında Geçici Düzenlemeler' başlığı altında yeni politikalarını açıklamıştır. Hem ithalat akışını sekteye uğratmamak hem de kamu sağlığı ve güvenliğini sağlamak amacıyla böyle bir girişimde bulunulduğu belirtilerek '2002 Halk Sağlığı Güvenliği ve Biyoterörizme Karşı Hazırlık ve Müdahale Yasası' 12 Aralık 2003 tarihi itibarıyla geçerli hale gelmiştir. Buna göre, ABD'ye gıda ihracatı yapan firmalara tescil zorunluluğu getirilmektedir. Online tescil işlemleri FDA tarafından yasanın yürürlüğe girmesinden önce başlatılmıştır. Sistem ise yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren geçerli olmuştur.

Tarım ürünleri üzerinde yine FDA tarafından konulan ithalat standartları ihracatımızı etkilemektedir. Ancak Türk tarım ürünleri testlerden olumlu sonuçlar alabilmektedir. Buna güzel bir örnek son dönemde çekirdeksiz kuru üzüm partilerinde yüksek oranda pestisid ve kurşun kalıntısına rastlandığı iddiasıyla gümrükte yaşanan sorunlardır. Ancak bu problemler son zamanlarda hafiflemiştir. Ege İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği son zamanlarda içinde barındırdığı kurşun ve tarım ilaçları kalıntılarının uluslararası limitlerin üzerinde olması nedeniyle, FDA tarafından bu ürün üzerinde yapılan tüm testlerde partilerin hemen tamamının sağlıklı bulunduğunu bildirmiştir.

Fındık, ABD'ye Türkiye'nin ihraç ettiği klasik ürünler arasındadır. 2003 yılında Türkiye'nin ABD'ye fındık ihracatı geçen yıla oranla %50 artarak 4,000 tona ulaşmıştır. 2003 yılında Amerikalı fındık üreticileri, Türk fındığına damping soruşturması açılması için Uluslararası Ticaret Komisyonu'na (ITC) başvurmuştur. Oregon'lu fındık üreticileri geçen yıla göre fındık ihracatındaki artışa dikkat çekerek, Türkiye menşeli iç fındık ithalatında damping vergisi uygulanmasını talep etmişlerdir. Komisyon 12 Kasım 2003 tarihinde yaptığı toplantıda soruşturma açılmasına karar vermiştir. Ancak, 29 Ocak 2004 tarihinde soruşturma geri

² Nervürlü demir Türkiye'nin ABD'ye demir toplam ihracatının %30'unu oluşturmaktadır.

çekilmiştir. Öte yandan, Türkiye geçen yıl fındığın GSP kapsamına alınarak gümrüksüz ithal edilmesi için ABD tarafına başvurmuş, ancak ABD tarafı bu başvuruyu reddetmiştir.

Türk makarna endüstrisi ABD pazarına ancak 1990'larda girebilmiştir. 1996 yılında Türk makarnasına dünyanın önde gelen makarna ithalatçısı ABD tarafından anti-damping ve gümrük vergileri uygulamaları başlatılmıştır. Daha sonra Türk makarna üreticilerinin şikayetleri üzerine vergi oranları düşürülmüş olsa da halen bazı firmalar şikayet formlarını doldurmak için gereken yasal maliyetler nedeniyle yüksek vergi ödemeye devam etmektedirler. 2003 yılında ABD'ye makarna ihracatımız 3800 ton olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam 1995 yılı makarna ihracatımızın üçte birine denk gelmektedir.

Ayrıca son zamanlarda Türkiye ile ABD arasındaki ticari ilişkilerde pirinç sorunu ortaya çıkmıştır. Çiğçinin korunması amacıyla uygulamaya başlatılan tarife kotası iki ülke arasında gerginlik yaratmıştır. ABD tarafı ayrıca pirinç ithalatına uygulanan yüksek gümrük vergilerinden duydukları rahatsızlığı dile getirmiştir. Türkiye'de, üretimin talebi karşılamamasından dolayı pirinç ithalatı önem taşımaktadır. Ancak, ithalatçılar TMO'nin elinde bulunan pirinç alma konusunda teşvik edilmekte, yurtdışından alımlar konusunda kısıtlanmaktadır.

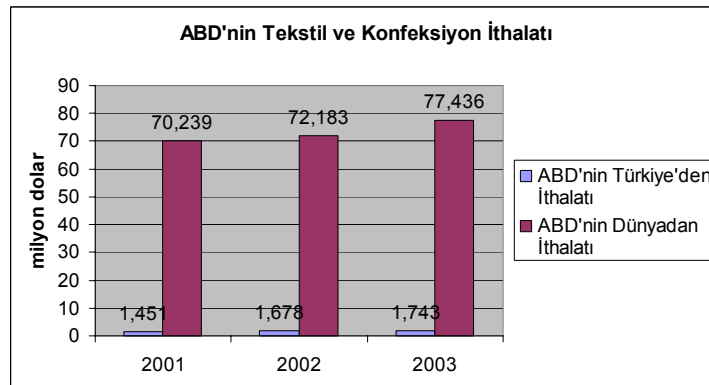
4.6 Tekstil ve Hazır Giyim Kotaları

Türkiye'nin Amerikan pazarına yönelik tekstil ve konfeksiyon ihracatı, 1985 yılından itibaren Türkiye ile ABD arasındaki GATT Çok Elyafıllar Anlaşması (MFA) çerçevesinde, 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren ise DTÖ Tekstil ve Giyim Anlaşması çerçevesinde imzalanan kısıtlama anlaşmaları ile düzenlenmektedir. ABD NAFTA üyesi olan Kanada ve Meksika, STA imzaladığı İsrail ve centilmenlik anlaşması yaptığı AB üyesi ülkelerden gerçekleştirdiği tekstil ve konfeksiyon ithalatı dışında, tüm gelişmekte olan ülkeler çıkışlı ithalata kota uygulamaktadır.

Türkiye'nin ABD pazarındaki rakiplerine bakıldığında, Meksika ve Karayip ülkelerine ek olarak, ilk 15 ülke içerisinde bulunan ve ucuz işgücü nedeniyle rağbet gören Çin, Bangladeş, Pakistan ve Endonezya'nın giderek pazardaki paylarını artırdıkları görülmektedir. Bu itibarla dünya ticaretinde kotaların kalkacağı 2005 yılından sonra pazardaki rekabetin daha da artacağı düşünülmektedir.

ABD'ye yönelik tekstil ve giyim ihracatındaki temel sorun, sektörün yapısal sorunları çerçevesinde ihracatın 8-10 kategoriye aşırı bağımlı olmasıdır. Öte yandan, kotaya tabi olmayan ya da kotası olsa da dolmayan 100'ü aşkın pamuklu, suni elyaf, yünlü ve diğer bitkisel elyaftan ürün kategorisinde ise kotalar doldurulamamaktadır.

Türkiye'nin kısıtlama kapsamındaki kategorilerdeki ihracatı ABD'ye yönelik toplam tekstil ve konfeksiyon ihracatımızın yaklaşık %80'ini kapsamaktadır. Kısıtlamanın büyük bir bölümünü ülkemiz sanayinin göreceli üstünlüğe sahip olduğu pamuklu ürünler oluşturmaktadır. DTÖ çerçevesinde ABD halen 21 tekstil ve 21 konfeksiyon kategorisinde Türkiye'ye kota uygulamaktadır. ABD'nin uygulamayı durdurduğu kotalar arasında Türkiye'nin yararlandığı tek kota muafiyeti 'kategori 350' (pamuklu örme-dokuma bornoz, sabahlık ve lizözler)dir. Türkiye bir başka deyişle 2002 yılından itibaren bu kategoride kota kısıtlaması olmaksızın ABD pazarına girebilmektedir.

Kaynak: US Department of Commerce

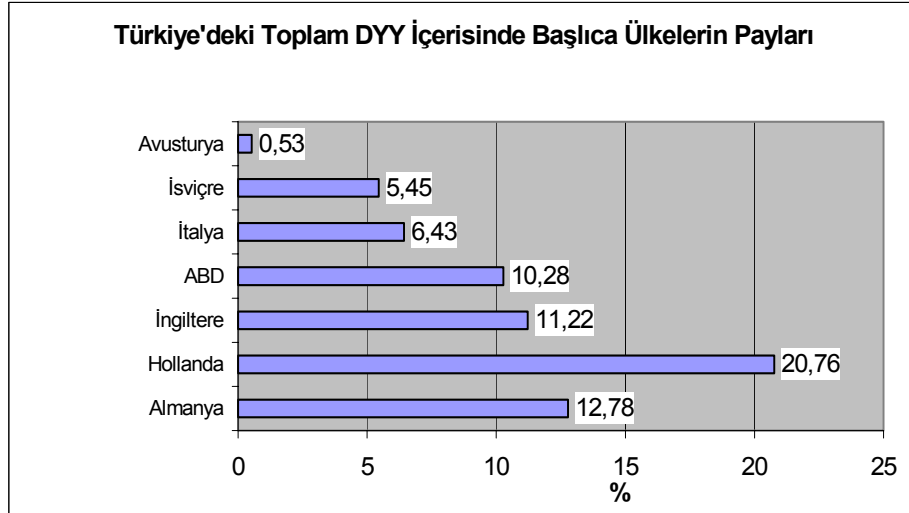
İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği verilerine göre 27 Ekim 2004 itibariyle ABD'ye ihracatta belirlenen kotaların doluluk oranları şöyledir:

Kategori	Kota	Doluluk Oranı (%)
Elyaftan Bay, Bayan, Çocuk Üst Giyim (adet)	44.637.789	51
Kadın ve Erkek Şort, Pantolon (adet)	9.522.973	67
Bay, Bayan, Çocuk Pijama ve Gecelik (adet)	10.501.503	41
Pamuklu Çarşaflar (adet)	121.741	93
Suni Elyaf Bükülü İplik (kg)	1.424.722	59

5. Yatırım İlişkileri

Türkiye'deki doğrudan yabancı yatırım içerisinde Amerikan yatırımlarının payı konusunda şunlar söylenebilir:

- ✓ 2002 yılı sonu itibariyle Türkiye'de faaliyette bulunan 397 ABD'li firmanın toplam yabancı sermaye içerisindeki payı %10,3'dür. 2003 yılı Haziran ayı itibariyle ABD'li firmaların sayısı 393'e, getirdikleri sermayenin toplam yabancı sermaye içerisindeki payı ise %7.74'e düşmüştür. (Hazine Müsteşarlığından alınan bilgi en son Haziran 2003 yılına aittir.³)
- ✓ Verilen izinler bakımından Türkiye'deki ABD sermayesi Fransa, Hollanda ve Almanya'dan sonra dördüncü sıradadır.
- ✓ Avrupa üzerinden gelen ve bu nedenle geldiği ülke itibariyle kayıtlara giren ABD sermayesi göz önüne alındığında söz konusu payın daha yüksek olması gerektiği gözden kaçırılmamalıdır.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

ABD Sermaye Girişlerinin Yıllara Göre Dağılımı (Milyon Dolar)				
1998	1999	2000	2001	2002
297,2	292,51	291,3	316,06	310,75

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

³ 17.06.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile yabancı sermayeli şirketlerin ve şubelerin kuruluşu ve faaliyetlerine ilişkin izin sistemi kaldırılmış olduğundan izine dayalı istatistikler artık yayımlanmamaktadır.

Diğer yandan ABD'nin 2003 yılında başka ülkelerdeki doğrudan yabancı yatırımının 2,7 trilyon dolar değerinde olduğu düşünüldüğünde Türkiye'nin payının azlığı dikkati çekmektedir. ABD Ticaret Bakanlığının verilerine göre ABD yatırımlarının bölge ülkelere dağılımında bakıldığında Mısır, İsrail, Polonya, Katar, Kazakistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Cezayir Türkiye'ye göre ABD'den daha fazla yatırım çektiği gözlemlenmektedir.

6. Yatırımlara İlişkin Sorunlar

Türkiye'nin ABD'den istenen düzeyde yatırım çekememesinde en önemli etkenleri ABD'li yatırımcılar; uzun süre ülkede politik ve ekonomik istikrarın sağlanamaması, yüksek enflasyon ortamına karşı enflasyon muhasebesi olmayışı ve bürokrasinin tutumu ile mevcut yasaların uygulanmasında karşılaştıkları sorunlar olarak sıralamaktadırlar.

2003 yılı ekonomik ve politik istikrar sağlanması ve yatırım ortamını iyileştirme yönünde alınan önlemler bakımından önemli olmuştur. Örneğin 4884 sayılı yasa ile yalnız Ticaret Sicil Memurluğuna giderek 24 saatte şirket kurmanın mümkün hale gelmesi önemli bir gelişmedir. Yatırım ortamını iyileştirmeye yönelik çabaların devamı ve yeni yasaların uluslararası standartta uygulanabildiğinin kanıtlanmasıyla Türkiye'nin Amerikan yatırımları açısından cazip hale geleceği düşünülmektedir.

Halen, Türkiye'de bulunan ABD'li firmaların belli başlı sorunlarını bir kaç ana grupta toplamak mümkündür. Bunları tarım-gıda alanında yatırım yapan firmaların sorunları, enerji ve ilaç sanayinde yatırım yapan firmaların karşılaştıkları güçlükler şeklinde özetlemek mümkündür.

Tarım alanında faal firmalar Türkiye'nin uyguladığı vergilerin ABD'nin uyguladığı ithalat vergilerine göre daha yüksek olduğundan şikayet etmektedirler. Bazı ürünlerde vergiler %150'yi bulmaktadır. Ayrıca yerli ürünlerde yüksek fiyat koruyabilmek için Türkiye'nin özellikle hasat zamanı uyguladığı değişken vergiler ABD'li firmalar için sorun teşkil etmektedir.

"Fast Food" hizmeti veren ABD menşeli firmaların bir kısmı ise Türkiye'de et ithalatına izin verilmediği için et kalitesinin düşük ve aynı zamanda et fiyatlarının da yüksek olduğunu ve bu sebeple ürün fiyatlarının da ABD'den yüksek olduğunu söylemektedir.

Kolalı içeceklerden alınan ilave vergilerin ise ilgili sektörün büyümesini sekteye uğrattığı iddia edilmektedir. Pepsi-Cola ve Coca-Cola, kolalı içecekler ile diğer alkolsüz meşrubatlar üzerinde uygulanan vergilerin aynı seviyeye getirilmesini istemişlerdir.

Enerji alanında yatırım yapan ABD'li firmalar Türkiye'de enerji politikalarının sürekli değişmesi nedeniyle girdikleri ihalelerin iptal edilmesinden ötürü önemli kayıplara uğradıklarını ifade etmektedirler. Aralık 2003'te gerçekleşen Türkiye-Amerika Ekonomik Ortaklık Komisyonu toplantısında enerji sektöründeki ABD'li yatırımcıların sözleşmeli haklarının korunması için iki ülke arasında uzman seviyesinde görüşmelerin yapılması kararlaştırılmıştır.

ABD sermayeli ilaç firmalarının sorunlarına gelince, Türkiye'de ilaç patentleri alanında halen önemli sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle Türkiye'de verilerin münhasıran korunması ('data exclusivity') alanında eksiklikler bulunduğu vurgulanmakta ve sosyal sigortalar kurumlarınca yabancı ilaçlara karşı ayrımcı uygulamalar bulunduğu gibi görüşler öne sürülmektedir. Veri münhasıriyeti konusu Aralık 2003'te Ekonomik Meseleler Değerlendirme Kurulu ve Türkiye-Amerika Ekonomik Ortaklık Komisyonu toplantılarında da gündeme gelmiştir. Son zamanlarda AB'den gelen baskıların artmasıyla konu ile ilgili çalışmalara hız verilmiştir. Bu doğrultuda, en kısa sürede Türkiye'nin verilerin münhasıran korunmasına başlaması öngörülmektedir.